

บัวหลวง...สัญลักษณ์แห่งพระพุทธศาสนา

ธิดารัตน์ จันทร์ดอน

สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บัวหลวง (Sacred lotus) มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Nelumbo nucifera* Gaertn. เป็นพืชน้ำมีเหง้าอยู่ใต้ดิน ใบเดี่ยวค่อนข้างกลม แผ่นใบชูเหนือน้ำ ก้านใบแข็ง ออกดอกเดี่ยวชูขึ้นเหนือน้ำ ดอกสีชมพูถึงชมพูเข้มและสีขาว เกสรเพศผู้สีเหลืองจำนวนมากติดอยู่รอบฝักบัวรูปกรวย ผลรูปกลมรีจำนวนมากอยู่ในฝัก (1) มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามลักษณะของดอก ดังนี้

บุณฑริก

ดอกตูมทรงฉลวย ดอกบานกลีบปรา สีขาว

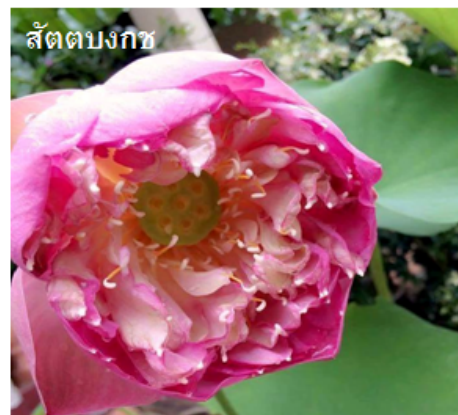
ปทุม

ดอกตูมทรงฉลวย ดอกบานกลีบปรา สีชมพู

สัตตบุษย์หรือสัตตบงกชขาว

ดอกตูมทรงป้อม ดอกบานกลีบซ้อนมาก สีขาว

สัตตบงกช

ดอกตูมทรงป้อม ดอกบานกลีบซ้อนมาก สีชมพูอ่อนถึงชมพูเข้ม

รูป 1 ที่มา: <http://www.bantamboon.com/wp-content/uploads/2014/03/บัวหลวงขาว-บุณฑริก.jpg>

รูป 2 ที่มา: <http://www.nanagarden.com/shop/1368/tag/บัวหลวง>

รูป 3 ที่มา: <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=muoodda&group=1&month=07-2012&date=29>

รูป 4 ที่มา: สำนักงานข้อมูลสมุนไพร

หลายๆ ส่วนของบัวหลวงมีการนำมาบริโภค เช่น เมล็ดบัวรสชาติหวานมัน นำมาควนหรือโรยบนหน้าขนมหม้อแกง รากบัวเชื่อมหรือต้มน้ำตาล ทำน้ำรากบัวแก้ร้อนใน ยากลิบบัวหรือยาเกสรบัวหลวง เป็นต้น นอกจากนี้บัวหลวงยังนำมาใช้เป็นสมุนไพรซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้เกือบทุกส่วน ทั้งเกสร กลีบดอก เมล็ด ตีบัว ใบ ราก และเหง้า คนไทยสมัยโบราณใช้เกสรบัวหลวงเข้าเครื่องยาไทยในพิกัดเกสรทั้งห้า เกสรทั้งเจ็ด และเกสรทั้งเก้า และนิยมใช้กันจนมาถึงปัจจุบัน

สรรพคุณแผนโบราณ ดอกบัวและเกสรบัวหลวงใช้บำรุงหัวใจ แก้ไข้ตัวร้อน แก้อ่อนเพลีย ขับโลหิต ขับเสมหะ แก้อักเสบ และแก้ท้องเสีย เป็นต้น

การศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา พบว่าเกสรบัวหลวงมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ (3) และมีรายงานการทดสอบฤทธิ์ในการยับยั้งเอนไซม์อะซิติลโคลีนเอสเทอเรส (Acetylcholinesterase; AChE) ซึ่งอาจส่งผลในการป้องกันการเกิดโรคอัลไซเมอร์ได้ (4) ส่วนกลีบดอกบัวหลวงมีฤทธิ์ลดระดับไขมันและน้ำตาลในเลือดที่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุที่มากขึ้น และสามารถลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจ (5) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของส่วนอื่นๆ ของบัวหลวง เช่น เหง้ามีฤทธิ์ลดไข้ แก้ร้อนใน แก้อักเสบ (6) และใบมีฤทธิ์ในการลดความอ้วน (7) เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในหลอดทดลองและสัตว์ทดลองเท่านั้น สำหรับเกสรบัวหลวงซึ่งมีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านเครื่องยามากที่สุดมีการทดสอบความเป็นพิษ พบว่าไม่ก่อให้เกิดความผิดปกติใดๆ (8) ซึ่งขนาดที่ใช้เข้าเครื่องยาตามตำรับยาไทยต่างๆ ไม่ก่อให้เกิดความเป็นพิษ แต่อย่างไรก็ตาม ควรระมัดระวังในการใช้ปริมาณที่สูงหรือการใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน และหลีกเลี่ยงการใช้หากมีอาการแพ้

เอกสารอ้างอิง

1. นันทวัน บุญยะประภัสสร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน(2). กรุงเทพฯ: บริษัท ประชาชน จำกัด, 2541: 640 หน้า
2. ชัยนนต์ พิเชียรสุนทร. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทย เล่ม 5 คณาเภสัช. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2547: 351 หน้า.
3. Jung H. A, Kim J. E, Chung H. Y, Choi J. S. Antioxidant Principles of *Nelumbo nucifera* Stamens. Pharm Res 2003;26(4):279-85.
4. Jung HA, Jung JY, HYUN SK, MIN BS, KIM DW, Jung JH, Choi JS. Selective cholinesterase inhibitory activities of a new monoterpene diglycoside and other constituents from *Nelumbo nucifera* stamens. Biol Pharm Bull 2010; 33(2): 267-72.
5. Bhuvana S, Mahesh R, Begum VH. Effect of *Nelumbo nucifera* flowers on plasma lipids and glucose in young, middle-aged and aged rats. Pharmacologyonline 2008; 2: 863-74.
6. Mukherjee PK, Saha K, Das J, Pal M, Saha BP. Studies on the anti-inflammatory activity of rhizomes of *Nelumbo nucifera*. Planta Med 1997; 63: 367-9.

7. Ono Y, Hattori E, Fukaya Y, Imai S, Ohizumi Y. Anti-obesity effect of *Nelumbo nucifera* leaves extract in mice and rats. *J Ethnopharmacology* 2006; 106: 238–44.
8. Kunanusorn P, Panthong A, Pittayanurak P, Wanauppathamkul S , Nathasaend N, Reutrakul V. Acute and subchronic oral toxicity studies of *Nelumbo nucifera* stamens extract in rats. *J Ethnopharmacology* 2011;134: 789–95.